
Gazdasági növekedés és természeti környezet

Készítette: Gébert Judit

e-mail: gebert.judit@eco.u-szeged.hu

Olvasási idő: 7 perc

Tartalom

1. Alapdilemma: fenntartható-e a gazdasági növekedés
2. Neoklasszikus (környezetgazdaságtani) választ
3. Ökológiai közgazdaságtani válasz

Alapdilemma

Kérdés: jó-e a gazdasági növekedés a természeti környezet szempontjából? Másképp fogalmazva: fenntartható-e a gazdasági növekedés?

Két lehetséges választ fogunk megvizsgálni:

1. Igen, a gazdasági növekedés segít megoldani a környezeti problémáinkat és fenntartható hosszú távon. → **Környezetgazdaságtan**
2. Nem, a gazdasági növekedés kényszere a környezeti problémáink egyik legfőbb oka, ezért nem fenntartható hosszú távon. → **Ökológiai közgazdaságtan**

A gazdasági tevékenység hatással van a természeti környezetre és ezzel környezeti problémákat (klímaváltozás, szennyezés stb.) okoz. Kérdés: hogyan tudjuk orvosolni ezeket a problémákat?

Környezetgazdaságtan szerint: fenntartható gazdasági növekedésre van szükség, amelyhez a gazdasági szereplőket a környezeti szempontok figyelembe vételére kell motiválni.

Ökológiai közgazdaságtan szerint: gazdasági növekedést lassítani, minimálisra kell csökkenteni. Az elsődleges szempont az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzése, mert azok nélkül nem lehetséges az emberi jóllét.

Környezetgazdaságtani álláspont

Fenntartható gazdasági növekedés: egy főre eső gazdasági teljesítmény (GDP/fő vagy GNP/fő) növelésének folytathatósága hosszú időtávon. Vagyis: növekvő GDP/fő amíg világ a világ 😊.

Fenntartható gazdasági növekedés a környezetgazdaságtan szerint:

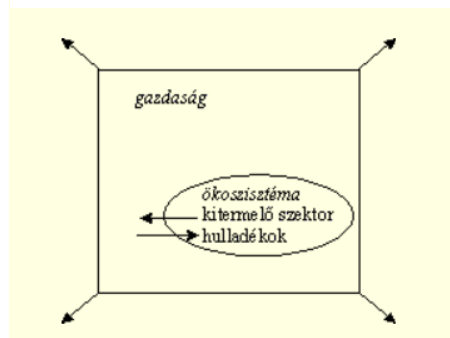
- egyrészt gazdasági és fizikai értelemben **lehetséges**;
- másrészt társadalmi és környezeti szempontból **kívánatos**.

Miért *lehetséges* a fenntartható gazdasági növekedés?

1. Ökoszisztéma a gazdaság alrendszere

A környezetgazdaságtan előfeltételezése szerint az ökoszisztéma a gazdaság alrendszere, egy természeti erőforrás csupán egy termelési tényező a többi közül. Az előállított javak és szolgáltatások értéke (vagyis: a gazdaság mérete) vég nélkül növekedhet. Az, hogy milyen hatékonyan tudjuk felhasználni a természeti erőforrásainkat, kizárólag a technológia fejlettségétől függ, ezért a gazdaság növekedésének *egyetlen* korlátja a technológia hatékonysága.

1. ábra: Gazdaság és ökoszisztéma a környezetgazdaságtanban

Forrás: Daly 2001.

2. Alaptalan pesszimizmus

A történelem folyamán sokan és sokszor előrejelezték már a társadalom és gazdaság összeomlását, de ezek a pesszimista jóslatok nem következtek be. Jó példa erre a kőolajkészletek kifogyásával kapcsolatos elmélet (erről meghallgathatsz egy TED előadást [itt](#)). Tehát a történelem eddigi folyamatát nézve a világvégét jósoló elméletek nem igazolódtak be, az összeomlással kapcsolatos pesszimizmus tehát alaptalan.

3. Gyenge fenntarthatóság

A **gyenge fenntarthatóság** álláspontja szerint a természeti tőke korlátlanul helyettesíthető mesterséges tőkével. Tehát, ha a kitermelő szektor termékei és szolgáltatásai szűkössé válnak, a gazdaság helyettesíti azokat más termékekkel és szolgáltatásokkal. Például, ha a kőolaj (mint természeti tőke) szűkössé válik, akkor a piac más technológia (például földgáz, vagy atomenergia) felé fordul, helyettesíti a kőolaj által nyújtott szolgáltatásokat más szolgáltatásokkal. Vagy: a természeti tőke szűkössége az olyan technológiákba való befektetést ösztönzi, amely hatékonyabban használja fel ugyanazt az erőforrást (például olajpala felhasználása). Ezáltal növelhető a technológia ökohatékonysága (azaz: egyre kisebb környezetterheléssel lehet előállítani ugyanazt a terméket/szolgáltatást) és így lehetségessé válik végtelen növekedés véges rendszerben.

Miért kívánatos a gazdasági növekedés?

1. A gazdaság növekedésével tisztábbá válik a természeti környezet – környezeti Kuznets-görbe hipotézis

Bizonyos empirikus eredmények azt támasztják alá, hogy az egy főre eső jövedelem növekedésével csökken a környezetben lévő szennyező anyagok (például kén-dioxid) mennyisége. Ezt hívjuk környezeti Kuznets-görbének az első megfigyelője alapján.

2. ábra: Környezeti Kuznets-görbe

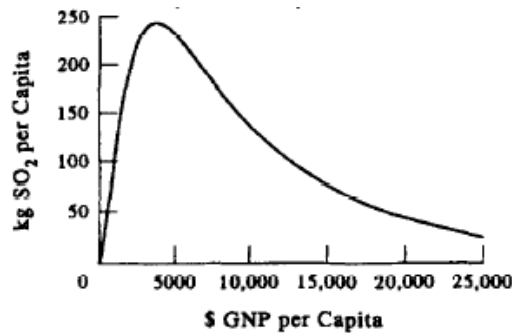

Figure 1. An estimated EKC for SO₂.

Forrás: Panayotou 1993.

A környezeti Kuznets-görbe mögötti okok többfélék:

- Az egy főre eső jövedelem növekedésével nő a tiszta környezet határhaszna a fogyasztás határhasznához képest. Más szavakkal: az emberek egyre jobban értékelik a tiszta környezetet a termékek és szolgáltatások fogyasztásához képest. Ezért növekszik a fogyasztók környezettudatossága, inkább választanak környezetbarát termékeket és ezáltal csökkennek a fogyasztás környezeti hatásai.
- Technológiai fejlődéssel növekszik az ökohatékonyság, így csökken a termelés és fogyasztás környezeti hatása.
- A reáljövedelem növekedésével növekszik a szolgáltatások aránya egy ország gazdasági szerkezetében. A szolgáltatások anyag-, és energiaigénye kisebb, mint a termékeké, ezért csökken a gazdaság környezetterhelése.

2. Népeség-növekedés mérséklése

Azokban az országokban, ahol magasabb az egy főre eső reáljövedelem, alacsonyabb a termékenységi ráta. Ezért a gazdasági növekedés segít visszafogni a nagy ütemű népeség-növekedést és az ezzel járó megemelkedett környezetterhelést.

3. Lecsorgó hatás

A „lecsorgó hatás” kifejezés arra a jelenségre utal, amikor egy társadalmi réteg (vagy egy régió) gazdagabbá válása maga után húzza a szegényebb társadalmi rétegeket (vagy régiókat). Vagyis: a magasabb reáljövedelem „lecsorog” a szegényebb rétegekhez. Ez azért történhet meg, mert a többletjövedelemmel rendelkezők befektetik a többletjövedelmüket, amellyel hozzáadott értéket teremtenek, munkahelyeket hoznak létre és ezáltal a szegényebb rétegek is jövedelemhez jutnak. Így a gazdasági növekedés a társadalom minden rétegének előnyt jelent.

Ökológiai közgazdaságtani álláspont

Fenntartható gazdasági növekedés az ökológiai gazdaságtan szerint:

- egyrészt gazdasági és fizikai értelemben **NEM lehetséges**;

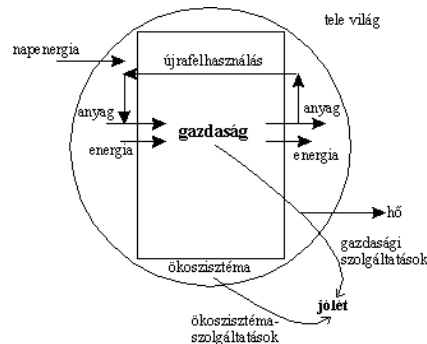
- másrészt társadalmi és környezeti szempontból **NEM kívánatos**.

Miért NEM lehetséges fenntartható gazdasági növekedés?

1. Gazdaság a természet alrendszere

A gazdaság a természet alrendszere. A gazdasági tevékenység nem hoz létre új anyagot és/vagy energiát, hanem csak átalakítja azt, amit a természetben talál. Ezért a gazdaság növekedésének biofizikai korlátja a természeti erőforrások, ökoszisztéma-szolgáltatások mennyisége. Ahogy a 3. ábra is mutatja, a gazdaság csak az ökoszisztéma határáig növekedhet.

3. ábra: Gazdaság és környezet az ökológiai gazdaságtan szerint

Forrás: Daly 2001.

2. Erős fenntarthatóság

A gyenge fenntarthatósággal szemben az **erős fenntarthatóság** álláspontja szerint a természeti és mesterséges erőforrások nem helyettesíthetők (vagy csak ritkán). Ezek viszonya inkább kiegészítő. Például: az ókorban attól függött, hogy mennyi halat (természeti tőke) tud az ember fogni, hogy mennyi és mekkora halászcsonak (mesterséges tőke) állt az ember rendelkezésére. Ma, amikor sok halászhajóval rendelkezünk, de a Föld halállománya jelentősen lecsökkent, nem a mesterséges tőke mennyisége a kérdés, hanem a természetes tőkéé: mennyi hal van a tengerben. A természetes tőke és mesterséges tőke tehát *kiegészítik* egymást és nem helyettesítik.

3. Pesszimizmus

Ugyan teljes földi civilizációt érintő összeomlást eddig nem tapasztaltunk az emberiség története során, de a történelmi tanulság szerint többször is megtörtént már *egy* civilizációk összeomlása. Ilyen példákról bővebben Jared Diamond *Összeomlás* című könyvében olvashatsz. Ezért nem zárhatjuk ki, hogy egyszer nem történik meg az egész Föld civilizációjának összeomlása.

Miért NEM kívánatos a gazdasági növekedés?

1. Ellenérvek a környezeti Kuznets-görbével kapcsolatban

- Környezettudatosság növekedése nem feltétlenül eredményez környezetbarát fogyasztást. Erről a 6. *leckében* részletesen olvashatsz.
- A Kuznets-görbe valóban megfigyelhető rövid távon és lokálisan ható szennyezőanyagok esetében (például kén-dioxid), de nem figyelhető meg hosszú távon ható globálisan ható szennyező anyagok esetében (például szén-dioxid).
- A Kuznets-görbe csak a szennyező anyag jelenlétét veszi figyelembe, de nem foglalkozik a környezet állapotával, annak ellenállóképességével. Előfordulhat, hogy már kis mennyiségű szennyezőanyag jelenléte jelentősen rontja a környezet állapotát, vagy felhalmozódó szennyezések esetében csökkenő kibocsátás esetén is a természeti környezetben a terhelés szintje tovább nő (például nehézfém-szennyezés).

- Valóban vannak példák a dematerializációra, például alumínium üdítődoboz előállításához kevesebb alumínium szükséges ma, mint 20 évvel ezelőtt. Ugyanakkor a szolgáltató szektor növekedése nem a mezőgazdaság, vagy az ipar rovására történik, hanem azzal párhuzamosan, nagyobb növekedési ütemben. Azaz: a fogyasztás minden szektorban növekszik, csak a szolgáltatószektorban relatíve nagyobb ütemben, magasabb környezetterhelést eredményezve ezzel.
- Szegény országok esetében, ahol az egy főre eső jövedelem nem éri el a kritikus szintet a környezetszennyezés mértéke tovább növekszik. Akár az is előfordulhat, hogy ezek az országok előbb teszik tönkre teljesen a környezetüket és hosszú távon ellehetetlenítik a gazdasági növekedésüket, mielőtt a kedvező változások megindultak volna.

2. Népeség-növekedés és fejenkénti fogyasztás

Hiába csökken gazdag országokban a termékenységi ráta és stagnál, vagy csökken a lakosság száma, ha az egy főre eső fogyasztás megemelkedik. Az Ökológiai lábnyom alapján a gazdag országokban sokkal nagyobb a fogyasztás környezetterhelése, mint a szegény országokéban.

3. Lecsorgó hatás és egyenlőtlenség

Empirikus tények nem támasztják alá a lecsorgó hatás jelenségét. Sőt, az adatok a globális és országokon belüli egyenlőtlenség növekedése felé mutatnak (lásd 4. lecke). Az alternatív közgazdaságtani irányzatokban a lecsorgó hatás számos kritikája ismert (lásd 11. lecke), melyek szerint a lecsorgó hatás csupán elméleti lehetősége, de a gyakorlatban intézményi, politikai, pszichológiai tényezők megakadályozzák a létrejöttét.

Összehasonlítás

Környezetgazdaságtan	Ökológiai gazdaságtan
Gazdasági rendszer az egész, természet az alrendszere.	Gazdasági rendszer a természet része. Az ökoszisztéma korlátozza a gazdaság növekedését.
Gyenge fenntarthatóság - technooptimizmus	Erős fenntarthatóság - technopesszimizmus
Környezeti Kuznets-görbe általános jelenség.	Környezeti Kuznets-görbe nem igazolható általánosan.
Gazdasági növekedés fenntartható hosszú távon. 😊	Gazdasági növekedés (legalábbis a nagy ütemű), NEM tartható fenn hosszú távon. ☹️

Ajánlott irodalom

Jared Diamond (2007): *Összeomlás. Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez*. Typotex Kiadó, Budapest.

Málovics Gy. (2020): *Ökológiai közgazdaságtan, átalakulás, társadalmi részvétel*. JatePress Kiadó, Szeged.

Gébert J. (2017): Megoldja-e a piac a klímaváltozás problémáját? *Újegyeneség* online folyóirat, URL: <http://ujegyeneseg.hu/megoldja-e-a-piac-a-klimavaltozas-problemajat/>

Önellenőrző kérdések

1. Miért lehetséges a fenntartható gazdasági növekedés a környezetgazdaságtan, és miért nem az ökológiai gazdaságtan szerint?

2. Miért *kívánatos* a fenntartható gazdasági növekedés a környezetgazdaságtan és miért *nem* az ökológiai gazdaságtan szerint?
3. Mit jelent: gyenge és erős fenntarthatóság?
4. Hozzád melyik álláspont áll közelebb és miért?

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE